

והאמת והשלום אהבו

שיר המעלות לדוד. שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו. ששם עלו שבטים, שבטי יה, עדות לישראל להודות את שם ה'. כי שמה ישבו כסאות למשפט, כסאות לבית דוד. שאלו שלום ירושלים, ישליו אוהביך. יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך. למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך, למען בית ה' אלקינו אבקשה טוב לך.

בבית ה' פתח דוד את מזמורו, ובבית ה' חתם. וכלב המזמור ירושלים, שעריה, חומותיה וארמנותיה. התהפכו היוצרות: מדת בשר ודם, חומות מבחוץ והבית בתוך העיר, אבל הקב"ה אינו כן, אלא העיר בתווך, והבית סביב, וה' סביב לעמו. כביכול כולה בית ה': ואני אהיה לה נאום ה' לחומת אש סביב, ולכבוד אהיה בתוכה.

במחצית הראשונה של הפרק יושב בית הדין למשפט. מקום המשפט הוא השערים: "דברי רבות בשעריך", "בשעריך ירושלים". ובעלי הדין עומדים במקום המשפט: ועמדו שני האנשים לפני ה', לפני השופטים "עומדות היו רגלינו". ואף העדים כאן – "ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל". ועל כולם בית הדין עצמו, "כי שמה ישבו כסאות למשפט, כסאות לבית דוד".

החצי השני של הפרק מוקדש לנושא אחר לגמרי. כל כולו מדבר וחוזר ומתפלל על השלום: שאלו שלום ירושלים, ישליו אוהביך, יהי שלום בחילך, שלוה, למען אחי ורעי אדברה שלום. הקשר מעל פני השטח ברור: העולים לרגל, שנעצרו בשערי ירושלים ותארו את יפיה וערכה, נושאים עתה תפילה לשלומה, ומאחורי הדברים ניכר, שזהו נושא המשפט. אם בכל מקום נקשר המשפט לצדק, הרי פה נקשר המשפט לשלום.

שים שלום

רצה אפוא דוד לבנות את בית ה' במשפט ובשלום. כך בתפלתו פה, על ירושלים ועל בית ה'. וכך בתפלתו על שלמה בנו שעתיד לבנות הבית, בפרק ע"ב: החלק הראשון של הפרק מוקדש למשפט: "לשלמה, אלקים משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך, ידין עמך בצדק, וענייך במשפט. ישפט עניי עם, יושיע, ודכא עושק" וחלקו השני לשלום: "יפרח כימיו צדיק ורוב שלום עד בלי ירח" נשמר דוד לא להפריז בין המשפט לשלום ועל כן הכניס שלום גם אל תוך חלק המשפט "ישאו רבים שלום לעם, וגבעות בצדקה" והוא הפסוק השלישי בפרק, מתוך ארבעת פסוקי המשפט.

דוד לא בנה את בית המקדש. בכל דברי ה' אליו ביד נתן הנביא אין אנו מוצאים סבה לכך. הנימוק היחידי שמופיע בהם – כביכול, אין בו צורך כלל "האתה תבנה לי בית לשבתי? כי לא ישבתי בבית, ומיום העליתי את בני ישראל ממצרים ועד היום הזה... הדבר דברתי את אחד שבטי ישראל לאמור למה לא בניתם לי בית ארזים? (שמואל ב' ז'). מכל מקום מודיע ה' שכן דוד הוא יבנה הבית לשמו, אבל אין הסבר לא לזה ולא לזה.

את שכסה נתן מגלה דוד בדברו לבנו: "ויהי עלי דבר ה' לאמור, דם לרוב שפכת ומלחמות גדולות עשית – לא תבנה בית לשמי... הנה בן גולד לך, הוא יהיה איש מנוחה,

כי שלמה יהיה שמו, ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו - הוא יבנה בית לשמי". דברים מפורשים - את הבית יש לבנות בשלום.

אמרתי אחכמה

אבל שלמה בחר לו את דרכו שלו. מלכותו החלה בסימן צוואת אביו: "ועשית כחכמתך ולא תוריד שיבתו בשלום שאול" החכמה עדיפה על השלום ומכריעתו. לא השלום יהיה סימן ההיכר של מלכותו, כי אם המשפט. "ויאמר אלקים, שאל מה אתן לך? ויאמר שלמה... ונתת לעבדך לב שומע, לשפוט את עמך, להבין בין טוב לרע, כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה". ואף הקב"ה מאשר "ושאלת לך לב להבין לשמוע משפט הנה עשיתי כדברך". ואכן עושה ה' כדבריו "אז תבאנה שתיים נשים זונות אל המלך ותע-מודנה לפניו... וישמעו כל ישראל את המשפט אשר שפט המלך, ויראו מפני המלך, כי ראו כי חכמת אלקים בקרבו, לעשות משפט". (מלכים א', ג').

לכאורה אף השלום לא נעדר בימי שלמה. "יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים לרוב, אוכלים ושותים ושמים... ושלום היה לו מכל עבריו מסביב". וכן אחר כך: "ויהי שלום בין חירם ובין שלמה" ואם כך שמו נאה לו והוא נאה לשמו, ובשלום חי ישראל מכל אויביו מסביב.

אבל רק מסביב. בתוך העם מתרחשת תסיסה, שבטי יוסף אינם משלימים עם הממלכה המאוחדת. עם ישראל סובל תחת העול הקשה, ועם מות שלמה - המלך שבכוחו היה להחזיק את הממלכה שלמה - גובר כוחו של ירבעם, האיש שרב את ריב העם אך גם זרע בו מריבה, והממלכה מתפרדת. השלום מבחוץ לא הביא לשלום מבפנים "עתה ראה ביתך דוד, וילך ישראל לאהליו". עם ישראל בחר לעזוב את הבית - בית דוד, בית ה' - ולחזור לאהל. כתחליף מזויף מציבים עגל בבית אל, וזה מעתה המרכז.

שלשה בתים במזמורנו. בבית ה' פתחנו, בבית ה' סיימנו, ובית באמצע. כי שמה ישבו כסאות למשפט, כסאות לבית דוד. ושלוש פעמים מופיע שם ה' בפרק, בבית ה' פתחנו ובבית ה' סיימנו, ושמו בקרבו: "ששם עלו שבטים, שבטי יה עדות לישראל להודות לשם ה'".

שלום של בית דוד ושם ה' באמצע, בתוך, בפנימיות, נותן את היכולת לקורות הבית לעמוד, אותם קירות בית ה' המקיפים את הפרק. נפרד בית דוד משם ה' - לא יעלו יותר שבטים שבטי יה עדות לישראל להודות לשם ה' בבית ה', בבית דוד, כי אם בבית אל, בבית "הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים". בבית אשר מרכזו אינו אחד אלא שנים, שני עגלים, בית שמרכזו פירוד ותחלת בנינו בפירוד.

ותהי האמת נעדרת

נזרע זרע הפורענות. מכאן פתוחה הדרך ישירות לחרבן הבית. וביום שנשא שלמה את בת פרעה ירד מלאך ונעץ קנה בים ונבנה עליו כרך גדול של רומי. אבל שרש החורבן אינו נעוץ דוקא בשלום, אלא בדבר השני, המשפט, שעליו לכאורה כן נבנה הבית. כי באין שלום גם המשפט, אינו משפט.

כך קובע נביא החורבן, ירמיה, את נקודת המוקד באמת: "מדוע שוכבה העם הזה, ירושלים, משוכבה נצחת החזיקו בתרמית, מאנו לשוב. הקשבת ואשמע - לא כן ידברו (ואנו נזכרים - "ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה' אלקיכם", מלכים, ב' ט"ז)... אכן הנה לשקר עשה, עט שקר סופרים... כי מקטן ועד גדול כלה בצעו, מנביא ועד כהן כלה עשה שקר... לאמור שלום שלום - ואין שלום (והדגש לא על חוסר השלום, אלא

על השקר שבאמירה "שלום שלום"... וידרכו את לשונם קשתם שקר ולא לאמונה... ואיש ברעהו יהתלו ואמת לא ידברו, למדו לשונם דבר שקר... שבתך בתוך מרמה, במרמה מאנו דעת אותי... חץ שחוט לשונם, מרמה דבר". (ירמיה ח-ט)

שרש הדברים נמצא מאתיים שנה לפני כן, בנבואת הושע "כי ריב לה עם יושבי הארץ, כי אין אמת ואין חסד ואין דעת אלקים בארץ, אלה וכחש". (ד) "סבבנוי בכחש אפרים, ובמרמה בית ישראל" (י"ב). ובבן דורו ישעיהו "כי שמנו כזב מחסנו ובשקר נסתרנו" (כ"ח). ורמזו לתקונם בדברי בן דורם הצעיר, צפניה - "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב, ולא ימצא בפיהם לשון תרמית". (ג')

בקש חזקיהו להיות משיח. חזקיהו, שבימיו נצלה ירושלים וכאילו נולדה מחדש בחסדו של ה': "וגנתי על העיר הזאת להושיעה, למעני ולמען דוד עבדי". חזר דוד אל ירושלים - חזרה ההזדמנות לבניינה המחודש. "ויאמר: אנה ה' יזכר נא את אשר התהלכתי לפניך, באמת, ובלב שלם". והתשובה בהתאם: "כה אמר ה' אלקי דוד אביך - וגנתי על העיר הזאת". וכשנכשל - מסכם חזקיהו את תקופתו ופעלו, שבזכותה בקש להיות שלמה השני: "ויאמר - כי יהיה שלום ואמת בימי" - ומתוך דבריו שכאילו שמשו הקדמה לבאות, יוצא ישעיה אל נבואות הנחמה, "נחמו נחמו עמי".

ירושלים הבנויה כעיר שחוכרה לה יחדיו. בשערים רואה עולה הרגל את החומות המחוכרות והבנויות, וזהו פשט הפסוק - חומות שלמות ללא פרץ. וכנגדן בחלק השני של המזמור - יהי שלום בחילך, שלווה בארמנותיך, וחיל הוא חומה, חומות ירושלים בנויות בחלק המשפט וגם בחלק השלום. לפנים מקירות הבית, המקיף כזכור, נמצאות החומות וכשאין משפט ושלום - נבקעת העיר.

ושביה בצדקה

נגזר החורבן. החריבה האמת את הבית "השליך משמים ארץ תפארת ישראל". מדת התפארת, מדת יעקב אבינו, מדת האמת. בצע אמרתו: כאדם שבוצע - קורע - חלוקו, וגלה מה שתחתיו, כך קרע הקב"ה כבודו ומרוב האור נשתברו הכלים ונבקעו החומות. ואחר כך באה עת הזכרון. נביא הזכרון, זכריה. זהו הנביא היחיד בתנ"ך שכל נושא נבואתו הוא ירושלים, העיר ירושלים. זכריה נדרש לדעת זכרון ימי בית ראשון בבית שני. איזה לקח יפיקו בוני הבית מחורבן הבית הקודם: "האבכה בחודש החמישי, כאשר עשיתי זה כמה שנים?"

בתשובתו באה סקירת תולדות החורבן. כמוכן, האשמה תלויה באמת: "כה אמר ה' צבאות לאמור, משפט אמת שפוטו, וחסד ורחמים: עשו איש את אחיו... ומאנו להקשיב... ויהי קצף גדול, ויהי דבר ה' צבאות לאמור: קנאתי לציון קנאה גדולה, וחימה גדולה קנאתי לה. כה אמר ה': שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים, ונקראה ירושלים עיר האמת, והר ה' צבאות הר הקודש". עד כאן החטא עונשו והשיבה. אבל זכריה לא יכול להסתפק בזה, יש לו הדרכות מעשיות, באותה לשון של הדרכותיו לבית ראשון שלא התגשמו, ובשינוי.

הקדמה לדרישות "כה אמר ה' צבאות: כי לפני הימים ההם שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה, וליוצא ולבא אין שלום מן הצר, ואשלח את כל העם איש ברעהו". אין שלום מבפנים ואין שלום מבחוץ. "ועתה לא כימים הראשונים, כי זרע השלום".

ולדרישות עצמן "אלה הדברים אשר תעשו: דברו אמת איש את רעהו, אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם". אחר כך רשימת דברים אשר לא תעשו, "שבועת שקר לא תאהבו". אבל השלום איננו שלילת מלחמה, הוא מהות חיובית כשלעצמה ואין להגדירו בלא תעשה, ומשום כך מקומו רק בחלק החיובי. זכריה הפך בדרישותיו את היוצרות.

אם בבית ראשון נדרש המשפט להיות אמת והמעשים נדרשו להיות חסד – הרי פה נדרש המשפט להיות שלום, והמעשים לאמת, בית שני, לפי זכריה, נבנה על משפט השלום, בהדגשה יתירה לעומת האמת, בניגוד לבית הראשון.

כך ראה גם חגי, נביא בנין הבית, את יסוד התקופה: "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת... וּמְלֹאֲתֵי אֵת הַבַּיִת הַזֶּה כְּבוֹד אָמַר ה' צְבָאוֹת, לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאוֹם ה' צְבָאוֹת, גְּדוֹל יִהְיֶה כְבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה, הָאֲחֵרוֹן, מִן הָרִאשׁוֹן אָמַר ה' צְבָאוֹת, וּבִמְקוֹם הַזֶּה אֲתֵן שְׁלוֹם נְאוֹם ה' צְבָאוֹת". כסכום, כחתימה, כמכה בפטיש. והוא הדבר אשר חזה ישעיהו כמה מאות שנים קודם "ביום ההוא כרם חמר ענו לה... או יחזק במעווי יעשה שלום לי, שלום יעשה לי". (כ"ז) ומיכה המורשת בן דורו "ואתה בית לחם אפרתה, צעיר להיות באלפי יהודה... כי עתה יגדל עד אפסי ארץ, והיה זה שלום" (ה')

בבית ראשון הופנו הצוויים בנבואת זכריה "איש אל אחיו", וכן שם בהמשך "ורעת איש אחיו אל תחשבו בלבבכם". בבית שני היתה הפניה "איש את רעהו". וכן שם בהמשך "ואיש את רעת רעהו אל תחשבו" ועל שני הבתים אומר דוד, אביה של ירושלים לדורו – תיה "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך".

ואין שלום

אם נבנה בית ראשון על המשפט והאמת – וקלקל במשפט ואמת, הרי שבית שני נבנה על ידי בוניו על משפט השלום – וקלקל במשפט השלום. עבודה זרה לא היתה בבית שני. בית ראשון חטא בשקר. ועל כן עבד אלילים, נציגי השקר עלי אדמות. בית שני לא עבד עבודה זרה ושמר על האמת, ועל כן פרחו בימיו התורה שבעל פה, תורת האמת. אלא ששמר על האמת יותר מדי. לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה, והרי זו אמת ללא שלום. ושנאת החינם, בת הפירוד לא אחרה לבוא. כהגדרת הנצי"ב בהקדמת פירושו לדברים ובמשיב דבר מ"ז, שמתוך החזקה קיצונית של כל אחד בדרכו, לשם שמים כמוכן. חרב הבית. מתוך חוסר נכונות להשלים, להבין, לסבול השקפות אחרות. "עיר אמת" קרא זכריה לירושלים. "עיר השלום" לא זכתה להקרא.

לה' כי טוב

הפתרון, כמוכן, במציאת המאחד, שמעל האמת והשלום. נפנה ונשוב אל חזקיהו, שבקש להיות משיח וקלקל, ונחפש את מקום השינוי. בתפלתו אמר חזקיהו: "אנה ה', זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלב שלם, והטוב בעיניך עשיתי". אמת, שלום וטוב, ובקלקולו נפרדו הדברים: "ויאמר חזקיהו אל ישעיהו: טוב דבר ה' אשר דברת ויאמר: כי יהיה שלום ואמת בימי". נפרד הטוב ונשאר אצל הקב"ה, וחזקיהו מחזיק באמת ובשלום לבדם, שגם הם עצמם נפרדים, כפי שראינו.

אף בני קרח ראו כאן את הפתרון, במזמור פ"ה בתהילים: "חסד ואמת נפגשו, צדק ושלום נשקו, אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף". האמת, שהושלכה משמים ארץ, צומחת ממנה ומתחברת לשלום המגיע ממרומיו של הקב"ה, העושה שלום במרומיו. ואז באה ההשלמה מלמעלה "גם ה' יתן הטוב". אנו את שלנו נעשה, והקב"ה יעשה את שלו ויתן טוב.

מיהו הטוב הזה גילה לנו זקנו של דוד במגלת רות "ליני הלילה" אומר בועז לאמה של מלכות, ליני בנתיים, כלילה הגלות הארוך. "והיה בבקר" – לעת הגאולה – "אם יגאלך טוב יגאל", טוב, איפוא, הוא הגואל, המתנה הניתנת בבקר, לאחר אחוד המשפט – בועז השופט – והשלום, רות המואביה שדבקה בישראל.

הוא אשר סיים בו דוד את מזמורו. הוא קבע את המשפט, הוא דבר את השלום למען אחי ורעי. זעתה צריך: להתחיל שוב ללכת: הלא הגענו לשערי ירושלים ונעצרנו שם, עומדות היו רגלינו, וזו הבעיה העיקרית, לא המשכנו לקודש פנימה, לבית ה'. אבל על הטוב אפשר רק לבקש, באשר הוא מתנת עליון. אנו נעשה את שלנו, עכשיו עשה אתה את שלך. למען בית ה' אלקינו, אומר דוד, אבקשה טוב לך.

ינה של זורה שג

"ודם עינב תשתה חמר - אילו הגדות
שמושכות לב אדם כיון" (ספרי,
פ' האזינו, פיסקא י"ב).
"רצונך שתכיר את מי שאמר והיה
העולם - למד אגדה, שמתוך כך את
מכיר את הקב"ה ומדבק בדרכיו
(ספרי, פ' עקב, פיסקא י"ג)